

O B S A H

Úvod	15
1. Čeština z hlediska komunikačního	17
1.1 Jazyková politika a jazyková situace na území České republiky	17
Historie úředního jazyka	17
Národní jazyk	17
Střídání útvarů národního jazyka českého při komunikaci	18
Spisovný jazyk český	18
Jazyková norma a její kodifikace; jazykový úzus	18
Jazyková kultura češtiny	18
Jazyková situace na území Československé republiky od roku 1945 dodnes	19
1.2 Česká současnost a oprávnění češtiny na vnější jazyk Evropské unie	19
Jazyk český vyučovací	19
Bílá kniha a Rámcový vzdělávací program	19
Vzdělávání učitelů češtiny	19
Vyučování češtině jako cizímu jazyku	20
Výuka cizím jazykům	20
1.3 Bilingvismus na území České republiky	20
Jazyk první, rodný, mateřský	21
Jazyk druhý – nemateřský	21
Jazyk třetí – cizí	21
Jazyk čtvrtý – světový	22
Jazyk pátý – umělý, fiktivní či znakový	22
Vztah češtiny a němčiny	22
Vztah češtiny a slovenštiny	22
Vztah češtiny a polštiny	23
Komunikační spektrum českého a romského společenství	23
2. Významosloví češtiny – funkční sémantická morfologie	25
2.1 Znakový charakter jazyka a řeči; označující a označované	25
2.2 Jednotky výrazového a významového plánu spisovné češtiny	25
2.3 Tvarosloví funkční	26

Slovo a jeho význam (věcný a mluvnický)	27
Způsoby tvoření slov v češtině	28
Tvoření mluvnických tvarů slov ohebných v češtině	28
2.4 Klasifikace slovních druhů v češtině	28
2.5 Třídění slovních druhů v češtině	31
2.6 Mluvnické kategorie slov ohebných	37
Nulová pádová koncovka podstatných jmen -0	37
2.6.1 Tvary podstatných jmen	37
Jmenný rod, číslo a pád podstatných jmen	38
I. Jmenný rod českých podstatných jmen	38
II. Číslo českých podstatných jmen	41
III. Pád českých podstatných jmen	43
Pády přímé, nepřímé, předložkové, prosté v češtině	44
I. Základní bezpříznakový pád pojmenování a pád činitele a nositele vztahu nebo vlastnosti – 1. pád	44
II. Pády závislé na slovese	45
III. Pády závislé na podstatném jménu	46
IV. Pády stojící mimo vlastní pádový systém	46
2.6.2 Slovesa – význam, tvoření a mluvnické kategorie	48
Struktura slovesných tvarů složených	48
Slovesné tvary určité a neurčité – mluvnické významy sloves	49
3. Formální tvarosloví češtiny (paradigmatická morfologie)	53
3.1 Formální tvarosloví podstatných jmen	53
Slovo tvaroslovné – ohebné	53
Slovní tvar a slovo textové	53
Slovo systémové	53
Flektivní slovo	54
Členění slovního tvaru	54
Tvaroslovná forma slova	54
3.2 Tvaroslovné střídání u podstatných jmen (morfologická alternace)	54
Jer tvrdý ъ a jer měkký ъ	55
Pádová homonymie	55
4. Paradigmata substantiv	57
4.1 Skloňování	57

Skloňování jmenné – pádové koncovky jmenné	57
Přídavné typy podstatných jmen – pádové koncovky adjektivní	57
Adjektivní skloňování složené	58
Podstatná jména nesklonná	58
Dvojtvary nebo trojtvary pádových koncovek	58
4.2 Skloňování substantiv jako jmen podstatných	59
4.2.1 Skloňování podstatných jmen mužských životných podle zakončení jejich kmene a podle jejich rodu	59
Vzory pán, chlap, syn, muž, oráč	60
Podvzor lamželezo	60
Vzory předseda (podvz. husita, Láďa, rikša, sluha) a soudce	62
Podstatná jména mužská neživotná	64
Vzory tvrdý hrad (s podvz. jazyk) a měkký stroj	64
4.2.2 Rod střední	66
Vzory tvrdý město (podvz. středisko) a měkký moře (podvz. sídliště)	66
Vzor dlouhý stavení	68
Vzor smíšený kuře	69
4.2.3 Podstatná jména rodu ženského žena, Máňa, růže, ulice	69
Vzory píseň a kost	71
Zpodstatnělá přídavná jména – skloňování adjektivních typů	72
5. Paradigmata adjektiv	73
5.1 Vzory přídavných jmen	73
5.1.1 Skloňování složené přídavných jmen	73
Vzor (pravopisně) tvrdý mladý, mladé, mladá	73
Vzor (pravopisně) měkký jarní, jarní, jarní	74
Krátké tvary jmen přídavných pravopisně tvrdých slep, šťasten	74
5.1.2 Skloňování přídavných jmen individuálně přivlastňovacích	75
Vzory otcův, otcovo, otcova, matčin, matčino, matčina	75
5.2 Stupňování přídavných jmen	76
5.3 Adjektiva nesklonná	76
6. Paradigmata zájmen	77
6.1 Skloňování zájmen	77

7. Paradigmata číslovek	85
7.1 Druhy skloňování číslovek	85
7.1.1 Číslovky tři, čtyři	85
7.1.2 Číslovky dva, oba	85
7.1.3 Skloňování adjektivní	86
7.1.4 Skloňování zájmenná	87
7.1.5 Číslovky nesklonné	87
8. Slovesná paradigmata	89
8.1 Paradigmata syntetických slovesných tvarů	89
I. Oznamovací způsob přítomného času; rozkazovací způsob; podmiňovací způsob	89
II. Opisné tvary s modálními částicemi	89
III. Kondicionál	90
IV. Vid a čas	90
8.2 Tvary neurčité (infinitiv, přechodníky, podstatná jména slovesná, adjektiva slovesná)	91
I. Neurčitek, supinum	91
II. Participia – jmenné tvary slovesné, přičestí činné a trpné	91
III. Přídavná jména slovesná z přičestí činných i trpných	91
IV. Podstatná jména slovesná	91
V. Přechodníky a příslušná slovesná přídavná jména	92
8.3 Paradigmata analytických tvarů slovesa	93
Oznamovací způsob minulého času (indikativ préterita)	93
Oznamovací způsob předminulého času (indikativ antepreterita)	93
Oznamovací způsob budoucího času – opisné futurum	94
Minulý čas přítomné formy slovesa být	94
Rod trpný	94
8.4 Konjugační paradigmata sloves pravidelných	94
I. třída – vz.: nese, bere (tvrdé vzory), peče, maže, umře, tře (měkké vzory)	94
II. třída – vz.: tiskne, mine, začne	96
III. třída – vz.: kryje, kupuje	97
IV. třída – vz.: prosí, trpí, sází	97
V. třída – vz.: dělá	98

8.5	Paradigmata sloves nepravidelných a izolovaných	98
8.6	Slovesa sponová, modální, kategoriální a fázová	100
9.	Tradiční složková skladba češtiny (větoslolí)	101
9.1	Druhy vět podle postoje mluvčího ke skutečnosti	101
	I. Modalita postojová	103
	II. Modalita jistotní (vět oznamovacích)	104
	III. Modalita možnosti, nutnosti a záměru	104
	IV. Klad a zápor větný a členský	104
10.	Mluvnická stavba české věty	105
10.1	Skladební vztahy přisuzování a určování mezi členy skladebních dvojic	105
10.2	Formální vyjadřování nebo nevyjadřování větných členů	106
10.3	Formální vyjadřování skladebních vztahů – shoda, řízenost, přimykání	108
	I. Shoda v přísudku, přívlastku a doplňku – tvarová kongruence	108
	II. Řízenost (rekce)	109
	III. Přimykání (adjunkce)	109
10.4	Vztahy mezi členy skladebních skupin	109
	I. Přiřadování (koordinace) – skupina koordinační	109
	II. Přistavování (apozice) – skupina apoziční	109
	III. Přisuzování (predikace)	109
	IV. Precedence	110
11.	Druhy odchylek od pravidelné větné stavby v češtině	111
11.1	Motivované odchylky	111
11.2	Nezačleněné výrazy do mluvnické stavby větné	111
12.	Typy jednoduché věty v jazykové a řečové skladbě spisovné češtiny	113
12.1	Slovesné věty dvojčlenné a jednočlenné, sponové a nesponové, agentní a neagentní, valenční a intenční a nevalenční a neintenční	113
12.2	Neslovesné věty jednočlenné	114
13.	Základní a základové větné členy v jazykové a řečové skladbě češtiny	117
13.1	Věta jednoduchá a její větné členy	117

13.2 Základní a základové větné členy – podmět (subjekt) a přísudek (predikát); základ věty jednočlenné – predikát nepodmětový	118
I. Podmět (subjekt)	118
II. Přísudek (predikát)	119
III. Slovesný základ věty jednočlenné (přísudek věty jednočlenné bezpodmětové)	121
13.3 Rozvíjející větné členy	121
I. Předmět (objekt)	121
II. Přívlastek (atribut)	122
III. Přístavek (apozice)	122
IV. Doplněk (atribut verbální)	123
V. Přísluvečné určení (adverbiale)	124
14. Pořádek slov a vět v češtině	125
14.1 Činitel obsahově významový	125
14.2 Činitel mluvnický	125
14.3 Činitel zvukový	127
14.4 Pořádek vět v českém souvětí	128
Větosled v souvětí souřadném	128
Větosled v souvětí podřadném	128
15. Souvětí v češtině	129
15.1 Vztah vět v souvětí	129
15.2 Věta hlavní a vedlejší	130
Věty hlavní jako větné členy	130
Věty vedlejší	131
Spojovací prostředky vět	131
15.3 Souvětí souřadné	132
15.4 Souvětí podřadné	133
Klasifikace souvětí podřadného	134
Složitě souvětí	134
Přímá, nepřímá a polopřímá řeč	135
16. Valenčně-intenční skladba češtiny	137
16.1 Základové větné struktury (ZVS)	137

16.2 Klasifikace ZVS podle větněčlenského a slovnědruhového charakteru jejich intenčně-valenčních pozic	138
Významové přísudky (predikátory, PRED)	138
Doplnění významového přísudku – levovalenční a pravovalenční aktanty	138
Významové přísudky (predikátory)	138
16.3 Významová klasifikace významových přísudků (predikátorů)	139
Rodiny významových přísudků	140
Významové role aktantů	141
16.4 Valenčně-intenční základové větné struktury podmětové	142
16.5 Základové větné struktury bezpodmětové	146
16.6 Skladební pozice nevalenční (adjunkty, cirkumstanty, kopredikáty)	148
16.7 Valence podstatných a přídavných jmen a příslovčí	149
16.7.1 Valence podstatných jmen	149
16.7.2 Valence přídavných jmen	151
16.7.3 Valence příslovčí	151
16.8 Nezávislostní skladba	151
I. První dodatek o zvukové formě současné spisovné češtiny	153
1.1 Jazyk mluvený a psaný	153
1.2 Zvuková stránka mateřské řeči a spisovného jazyka českého	153
1.3 Slovo jako zvuková jednotka	154
1.4 Fonetická a fonologická transkripce; transliterace	154
1.4.1 Produkce řečového signálu	154
1.4.2 Zvuková stránka řeči	156
1.4.3 Článekovací fonetika (artikulační)	160
Mluvidla	160
Samohlásky, dvojhlásky, sonorní hlásky, souhlásky	161
Vokály	162
Diftongy	164
Sonorní souhlásky	165
Konsonanty	165
1.5 Vztah zvukové a psané podoby češtiny	166
1.5.1 Slabika	168

1.5.2	Přízvuk	169
1.5.3	Spisovná výslovnost	170
1.5.4	Fonologie spisovné češtiny	171
1.6	Pedofonetika a poruchy dětské řeči	173
1.6.1	Poruchy řeči v předškolním věku a v mladším školním věku	174
II.	Druhý dodatek o českém pravopisu	177
2.1	Písmo – latinka (antikva)	177
2.2	Psaná podoba češtiny z pohledu historického	177
2.3	Psaná podoba stávající spisovné češtiny	178
III.	Třetí dodatek o obecném poučení o mateřské řeči české a o českém jazyce v komunikaci	183
3.1	Sdělování informací	183
3.2	Funkce lidské řeči a přirozeného jazyka	183
	Přirozený jazyk	184
3.3	Poznávací funkce jazyka	185
	Výrok, soud	185
	Jazykovědné pojetí jazykového znaku	185
3.4	Indoevropský základ slovanštiny – původ češtiny	186
IV.	Čtvrtý dodatek o rozvrstvení současného národního jazyka českého	187
4.1	Spisovná čeština	187
4.2	Obecná čeština	187
4.3	Nářečí obecně-česká	188
V.	Pátý dodatek o významové bázi a o funkčním příznaku základních a nezákladních slovních druhů v morfologii synchronní češtiny	193
5.1	Slovní druhy základní	194
5.2	Nezákladní slovní druhy	195
5.2.1	Nástavbové slovní druhy	195
5.2.2	Specifický slovní druh citoslovce	196
5.2.3	Tzv. nesamostatné slovní druhy	196
VI.	Šestý dodatek o významu slov a o slovní zásobě spisovné češtiny	197
6.1	Slovní zásoba	197

6.2	Členění slovní zásoby	199
6.3	Tvoření slov v češtině	200
6.3.1	Tvoření podstatných jmen	202
6.3.2	Tvoření přídavných jmen	205
6.3.3	Tvoření sloves	206
6.3.4	Tvoření příslovcí	207
VII.	Sedmý dodatek o stylistickém hodnocení slov v textu nebo v komunikátu	209
	Slova odborná	209
	Slova hovorová	209
	Slova knižní	209
	Slova básnická	209
	Slova nespisovná	210
	Slova vymezená podle své expresivity	210
	Literatura	211